Cengiz Dağcı

Biz Beraber Geçtik Bu Yolu

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 324
EDEBÎ ESERLER: 166

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-625-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1996
5. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Ötüken Neşriyat A.Ş.
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul- 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Cengiz Dağcı: 9 Mart 1919 tarihinde Kırım'ın Yalta şehrinin Gurzuf köyünde doğar. Çocukluğu kıtlık, yoksulluk, Rus emperyalizminin zulmü ve büyük baskılar altında geçer. İlkokulu köyünde, ortaokulu Akmescit'te bitirir. Kırım Pedagoji Enstitüsü ikinci sınıfında iken İkinci Dünya Savaşı çıkar. 1941'de Ukrayna cephesinde Almanlara esir düşer. Almanların yenilmesi üzerine esir kampından kurtularak müttefik devletler safına sığınır. 1946'da Londra'ya yerleşir. İngiltere'deki hayatı da hiç kolay olmaz; bir taraftan yazarken en vasıfsız ve ağır işlerde çalışmak zorunda kalır.

"Türkçe bana anamın konuştuğu dil" diyerek yazı dili olarak Türkçeyi kabul eder. Türkiye Türkçesindeki ilk kitabı 1956 yılında Varlık Yayınları tarafından yayınlanan Korkunç Yıllar'dır. Yaşar Nabi ile mektuplaşarak tanışan Dağcı, eserlerini de posta yolu ile gönderir. Soğuk savaş şartlarının siyasi etkilerinin hissedilmesi, Sovyetler Birliği'nin sol entelijansiya ile kurduğu ilişkiler ve fikir hayatımızdaki çatlamalar yazarı yalnızlaştırmak üzereyken, Ötüken Yayınevi ile tanışır. Ötüken Yayınevi vasıtasıyla yirmiden fazla kitabı Türk okuyucusuyla buluşturur.

Dağcı Türk edebiyatının büyük yazarları arasındadır. Romanlarında Kırım Türklerinin yaşadığı acıları hüzünlü ama berrak bir üslupla aksettirir. Kitapları yıllarca elden ele dolaşır. Kırımla olan ilgisini hiçbir zaman koparmaz ve Kırım Türklerinin vatanlarına dönüşlerini anlatmayı ihmal etmez. Hatıralarında "Ben yalnızca Kırım'ın yazarı değilim ama Kırım'ın faciasını bütün gerçeği ve içtenliğiyle yalnız ben yazabilirdim" der. Hayatının son yıllarında içerisinde bulunduğu muhitteki karakterleri ele alan hikâyeler de yazar.

En büyük destekçisi savaş sırasında Polonya'da tanıştığı ve 1998 yılında kaybettiği kıymetli eşi Regina Hanım olur. Aralarında Yazarlar Birliği'nin ve İlesam'ın yılın yazarı, Türk Ocakları'nın üstün hizmet ödülü de olmak üzere sayısız ödül alır. En son 21.03.2011 tarihinde Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen "Türk Dünyasında Zirve Şahsiyetler: Cengiz Dağcı" sempozyumuyla yazarlık macerası ele alınan Cengiz Dağcı, 22 Eylül 2011 tarihinde Londra'nın Soutfields bölgesindeki evinde saat 12:30 sıralarında vefat etti. Dağcı'nın vefatı üzerine Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Ukrayna Devleti nezdinde yaptığı görüşmelerle 70 yıldır ayrı kaldığı Kı-

rım topraklarına gömülmesi için izin alındı. Dağcı'nın cenazesi 1 Ekim 2011 Pazar günü, Akmescid'e 100 kilometre uzaklıktaki Yalta bölgesine bağlı Kızıltaş köyünde defnedildi.

Cengiz Dağcı'nın Eserleri;

Romanları; Onlar Da İnsandı, Korkunç Yıllar, Yurdunu Kaybeden Adam, İhtiyar Savaşçı, Benim Gibi Biri, Üşüyen Sokak, Ölüm ve Korku Günleri, Biz Beraber Geçtik Bu Yolu, Dönüş, Yoldaşlar, O Topraklar Bizimdi, Badem Dalına Asılı Bebekler, Anneme Mektuplar, Regina

Tarihi Romanı; Genç Temuçin

Hikâyeleri; Bay Markus'un Köpeği, Bay John Marple'in Son Yolculuğu, Oy, Markus, Oy!, Rüyalarda: Ana ve Küçük Alimcan

Denemeleri; Ben ve İçimdeki Ben (Yansılar'dan Kalanlar), Yansılar 1, Yansılar 2, Yansılar 3, Yansılar 4

Hatıratı; Hatıralarda Cengiz Dağcı

1

HASTANENİN kapısı önünde durduğu zaman hastaları ziyaret saati yaklaşmıştı. Demir parmaklıklı kapı ardına kadar açıktı ve asfalt döşeli yol koğuşun giriş yerine dek uzuyordu. Yolun her iki kıyısınca sıralı kestane ağaçlarının yoğun yapraklı dalları arasından sızan güneş ışınları büyüklü küçüklü ama biçimsiz aynalar gibi ışıldıyorlardı kara asfaltın yüzünde. Koğuşun kapısı dibinde acele yardım aracı ve (belki aracın sürücüsü) genç bir adamla iki hemşire duruyorlardı. Üçü nükteli bir konu üzerine konuşuyorlardı galiba ki, genç adam başını arkaya atıp gülüyordu arada; genç adamla birlikte iki hemşire de gülüyorlardı.

Yola sızan güneş ışınlarına, çiçeklere, bir yerlerden gelen serçe cıvıltılarına rağmen, asfalt yola ayağını bastığı anda, gerçek yaşamı arkada bırakıp, gizemli bir âleme girdiğini hisseder gibi oldu adam.

Adam yaşlıydı; altmış beş, belki yetmiş yaşlarında.

Sırtında eskice bir muşamba, başında siperli şapka, yanlarına sarkık bir elinde üç krizantem çiçeği, öbür elinde yarımına dek dolu *Tesco* süpermarketine ait plastik torba; ağır adımlarla koğuşun giriş yerine doğru yürümeye başladı. Düşünmüyordu. Ancak iki hemşirenin ve genç adamın kahkahaları yeniden kulağına ilişince dalgınlığından silkindi. 'Onlar yaşayan insanlar,' dedi içinden ve başını kaldırıp üçüne baktı. İyice görüyordu: üç Hollywood yıldızı Fred Astaire'den, Ginger Rogers ve Vera Allen'den çok daha gerçek insanlardı.

Garip bir gülümseme takıldı dudaklarının uçlarına.

'Ben de onlar gibi bir insandım', diye düşündü.

Hoş, Fred Astaire soyundan değildi; ama yaşayan, gü-

len, şarkı söyleyen, hatta arada dans eden bir insandı. Şimdiyse... Eşinin hastaneye kaldırıldığı geceye kadar onu yaşatan, yaşamı ona yaşam kılan, bir şey göçüp gitmişti içinden.

Kendisini teselli etmeye çalıştı: 'O, ölmedi daha; O, yaşadıkça, ben de yaşayacağım,' dedi içinden.

Üçünün yanından geçti.

Koğuşun çifte kanatlı kapısı önünde durmuştu ki, arkadan, "Günaydın, *Mister!*" dedi hastabakıcılardan biri.

Adam başını hemşireden yana çevirdi. Ne ki, genç kadının *Günaydınını Günaydınla* karşılamasına vakit kalmadan, otomatik kapı kendiliğinden açıldı; açılınca da koğuşun derinliğinden birinin: *Acele içeriye gir! Dönüp hastabakıcıyı selâmladığın takdirde kapıyı sımsıkı kapatır, seni koğuşun içerisine sokmam!* dediğini duyar gibi oldu ve duraksamaksızın koğuşa girdi.

Dar ve uzun koridor -belki hastalara özgü- floresan ışıklarla aydınlanmıştı. Duvar diplerinde plastik minderli sedyeler, lastik borulu silindirler, beyazı ölü çarşaf ve yastık yüzleriyle yüklü plastik sandıklar, boz lekeli şilteler, yaşamda -insanoğlunun gerçek yaşamında- çoğu lüzumsuz eşyalar çarpıyordu göze. Arada, boynundan göğsü üzerine asılı stetoskopuyla, genç bir doktor geçip gidiyordu adamın yanından hızlı adımlarla; terlikli ve yeşil geceliği içinde, gündüz hayatından el-ayak çekmiş bir kadın iki eli arasında tuttuğu plastik kaptan kahve içiyordu koğuşun kafeteryası kapısında; başka bir kadın, kafası hemen hemen gazeteye gömülü, büyültücü camla gerçek dünyadan okuduğu haberlere dalmıştı koridorun duvarı dibinde; yeşil tulumlu genç, yürümeyi unutmuş adamın kolunda, adama yeniden yürümeyi öğretircesine, usul usul ve ağır adımlarla, koğuşun arka bahçesine açılan kapıya doğru gidiyordu.

Adam durdu.

Yeşil tulumlu genci takib etmeyi düşündü bir an.

Bahçeye çıkarsa... Eşi çiçek sevdalısıydı. Bahçeye çıkarsa, hayatında değişmiş bir şey olmadığını (veya olmayacağını) hisseder gibi oldu.

Kapıya doğru yürüdü.

Yeşil tulumlu gençle ihtiyar adam yoktular görünürde, ama karşıda bahçeye açılan kapı ardına kadar açıktı ve koridora gün ışığı sızıyordu. Adımlarını sıklaştırdı. Kapıya varmadan maden kapı kendiliğinden kapandı. Adam yavaşladı. Sonra durdu. Koridorun bu kesimi yarı karanlıktı. Kapalı kalmış kapıyla gözlerinde bütün kapıların, kapılarla bütün yolların kapandığını hisseder gibi oldu ve sırtını soğuk duvara dayadı. Kapı, kendiliğinden kapandığı gibi, yine kendiliğinden açılır diye bekledi. Kapı açılmadı. Beklerken, 'Sen kimsin?' dedi içinden.

Mendilim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı...

İçinde, içinin en derin bir yerinde, ağlayan gençliği söylüyordu türküyü. Elinde tuttuğu krizantem çiçeklerini yüzüne kaldırdı, çiçekleri sıcacık şakağının üzerine yasladı.

Hüzünlü türküye rağmen, gençliğinin anısıyla güçlenmiş gibi oldu. Fazlası, her insanın kendisine yakın, seven ve sevilen, bir nesneyle anadan doğduğuna ve gözlerini hayata yumacağı güne dek ondan ayrılmayacağına inancı orda, yüzüne kapanmış maden kapının karşısında, öncesinden daha büyük bir güçle kabardı içinde. Şakağındaki çiçeklerin serinliği de bunu adama doğrular gibiydi.

Türkünün huzurundaydı hâlâ, bir hastabakıcı geçti adamın yanından, üç adım uzağında durdu ve başını adamdan yana çevirerek sordu:

"Size bir yardımda bulunabilir miyim?"

"Evet," dedi adam, "Koğuşun resepsiyonu..."

"Aynı yöne yürümenize devam edin. Koridorun sonuna ulaşınca sola dönün; karşıki kızıla boyalı kapının gerisinde resepsiyon."

Adam teşekkür etti.

Kardiak koğuşunun resepsiyonunda fazla insan vardı. Çoğu duvar dibine atılı sıralara oturmuşlardı; kimi gazete ve dergi okuyor, kimileri çay içiyorlardı plastik kaplardan. Sıralarda oturanlar da hastaların âlemindeydiler, ama hasta değillerdi.

Eşinin yüzüne benzer bir yüz aradı. Bulamadı. Bulamazdı ki, gece yarısında kaldırılmıştı eşi hastaneye. Ambulansçılar, sabahleyin kardiak koğuşunda arayın eşinizi demişlerdi kendisine. Kardiak koğuşundaydı işte.

Derken karşıki odanın kapısı açıldı ve kapıda boy gösteren orta yaşlarında kadın elinde tuttuğu listeden iki isim okudu. Dönüp odaya girecekken, kadının bakışları adamın bakışıyla buluştu; adamın yardıma ihtiyacı olduğunu anlamıştı galiba:

"Sizin doktorla randevunuz var mı?" diye sordu kadın.

"Yok," dedi adam, "randevum yok... Eşimin ziyaretine geldim. Eşim gecenin birinde kaldırıldı hastaneye."

"İsminiz?"

"Tavlı. İzmail Tavlı."

"Eşinizin ismi?"

"Ramila Tavlı."

"Bir dakika... Bekleyin," dedi kadın ve dönüp odaya girdi.

Kadının *bir dakikası* umut vericiydi. Daha fazla: kadının

ardından açık kalmış kapıda aniden eşinin gülen yüzü belireceği gibi bir umut duygusu uyandı içinde. Beklenmedik anlarda az mı karşılaşmıştı hoş sürprizlerle. 'Her şey olası, her şey olası', dedi içinden.

Umudun değeri biçilmez; hayatta umutla yaşamaktan daha güzel bir şey olamazdı.

Derken kadın tekrar boy gösterdi kapıda.

Kadın aynı kadındı. Ancak tavrı değişmişti. Ya da, az önce adamın içinde uyanmış olan umut duygusu değiştirmişti kadını adamın gözlerinde: özenle yukarıya taranıp kafasının tepesine halaçlanmış kır saçlarıyla, ak halatının göğüs cebindeki makası ve ince tasmanın ucunda düğme ilmiğinden göğsü üzerine sarkık yuvarlak küçük saatiyle gizemli âlemin soğuk ve tüm duygulardan soyunuk temsilcisi gibi duruyordu kapıda.

"Eşiniz *yoğun bakım* hücresinde," dedi kadın.

Tavandan koridora dökülen floresan ışığın aydınlığından belki, garip bir bulantı geçti adamın içinden. Elleri titriyordu. Duvar dibine atılı sıralarda oturanların arasında bir yer aradı kendisi için. Kadın kapıdaydı hâlâ.

"*Yoğun bakım* hücresi koridorun ucundaki son kapı. Oraya gidin."

Kadın, *koridorun ucunda değil; bugüne dek senin geçtiğin yaşam yolunun ucunda,* demişti galiba.

Gözlerini kaldırdı.

Kadın yoktu kapıda. Kapı kapalıydı. 'Yaşam yolunun ucunda,' diye tekrarladı adam içinden.

Herkes o uca gidiyordu ve uca ulaşınca bitiveriyordu her şey. Ama buraya kadar gelmişken, yolun ucuna ulaşmasını hiçbir güç engelleyemezdi.

Krizantem çiçeklerini yüzüne kaldırdı, uzunca bir süre çiçeklere baktı; bakarken fakir, daha fazla hüzünlü bir gü-

lümseme takıldı dudaklarının uçlarına. Çiçekçiden satın aldığında sevi ve özlem çiçekleriydi. Şimdiyse... yapmaydı.

Acı bir yumru sokuldu boğazının içine. Yutkundu, yumruyu yutamadı. Başını kaldırdı. *Yoğun bakım* hücresine gidecekken, duvardaki dört köşe oyuğun içerisinde bir tek ampulün ışığıyla aydınlanmış İsa peygamberin heykelciğini gördü.

'Sen bütün ömrün boyunca üstün *nesnelere* inandın; artık *gerçeklere* inanmanın zamanı geldi,' dedi içinden ve dönerek, koridorun ucundaki *yoğun bakım* hücresine doğru yürümeye başladı.

Soğuk bir sessizliğin hükmündeydi koridor. Kapıya yakınlaştıkça, yerçekiminden kopuk ayaklarıyla, koridorda değil de derin ve duru suların dibinde yürüyor gibiydi.

Ama hücreyi kolayca buldu: yeşile boyalı kapı.

Kapıyı çaldı ve bekledi.

Kapı açılmadı.

Tekrar çaldı ve bekledi.

Bu kez kapı açıldı. Yarı açıldı. Ve yarı açık kapıda hemşire belirdi.

Hemşire gençti. Ve güzeldi. O denli güzeldi ki, 'Ben seni gençliğimde rüyamda gördüm,' diyesi geldi kıza. Ama demedi; demedi, çünkü rüyasında gördüğü kızın aynı kız olduğundan emin değildi.

Kızın yüzü gülüyordu.

Gülümsemesine tatlı bir sıcaklık katarak konuştu:

"Burası *yoğun bakım* hücresi."

Adam dalgındı. *Yoğun bakım*. Dalgınlığına sebep bu iki kelimeydi belki.

"*Yoğun bakım* hücresi ne?" diye sordu adam.

"Yoğun bakıma ihtiyaçları olan hastalara bakılan yer," dedi hemşire.

"Eşim... Dün gece kaldırıldı hastaneye. Resepsiyonda eşinizi *yoğun bakım* hücresinde arayın dediler bana."

"Eşinizin ismi?"

"Ramila... Ramila Tavlı."

Kızın yüzündeki tatlı sıcaklık silindi, gülümsemesi kaldı.

"İçeriye girin, rica ederim."

Bu kez kapı ardına kadar açıldı ve adam *yoğun bakım* hücresine girdi.

Küçük ve penceresiz, oda tavandan sarkan mavi abajurlu tek ampulün ışığıyla aydınlanmıştı. Orta yerde yuvarlak masa, masa üzerinde vazo duruyordu. Vazoda çiçekler vardı. Çiçekler krizantem çiçekleriydi, dolayısıyla çiçekçiden satın aldığı çiçeklerin lüzumsuz olduğunu düşündü adam.

Gözlerini odada gezdirdi: karşıki ve sol taraftaki duvar dibinde iki kerevet boştu, şilteleri çarşafsız ve yastıksızdı; üçüncü kerevet ise sağ taraftaydı ve dört bir yanı basma gül resimli perdelerle çevriliydi. Bu son kerevetin ancak ayak ucu görünüyordu perdelerin arasından.

Bir yanlışlık olmuştu muhakkak; kaabil değil, eşi olamazdı yatağın içinde yatan hasta.

Adam bakışlarını genç hemşirenin yüzüne kaldırdı.

"Benim eşim..."

Adam sözünü tamamlamasına kalmadan, hemşire başını perdelerin arasından görünen yataktan yana attı.

"Orda... Hastaya fazla sedatif ilâç vermemiz gerekti. Uyuyordur belki," dedi, uzanıp adamın elini tuttu.

İkisi elele, yatağa doğru yürüdüler.

Hemşire perdeyi açtı.

Yatak yüksekti; yer tahtalarından bir, bir buçuk metre kadar yüksekti ve kar akı çarşaf ve yastık yüzleriyle, sürekli

bir yağıştan sonra karlar içine gömülü kalmış atsız bir araba gibi duruyordu adamın gözleri önünde.

Ama hayalî görünüm uzun sürmedi; gözleri yatağın aklığına alışınca, hastanın yüzü belirdi çarşaf ve yastıklar arasından.

Gözleri açıktı hastanın. Alabildiğine açıktı; ne ki anlamsızdı; daha fazla boştu ve bomboş bir bakışla odanın tavanında bir noktaya bakıyordu. 'Bu hasta benim eşim değil' diyecekti adam, yüzündeki gülümsemesini hemşirenin ısrarla muhafaza ettiğini görünce, demedi; yerine, "Tanrım! Bu dünyada yarattığın insanı, yaratmış olduğun gibi al kendi kutsal kitabına," dedi yavaş, duyulur duyulmaz bir sesle.

Hasta, eşinden başka bir hasta değildi. Olamazdı; kendisini çok çok iki metre mesafe ayırıyordu yataktan. 'Yolun sonu,' dedi içinden.

Şafağın sökmesini ve günün sonunda yeryüzüne karanlığın çökmesini hiçbir gücün önleyemeyeceğini bildiği gibi, eşinin de bakışlarını tavandan ayırıp kendisine bakmayacağından kuşkulanmıyordu adam.

Adamın içinden geçeni yüzünde görmüştü sanki hemşire; gözlerini yere indirdi, bir süre kara iskarpinli ayaklarının uçlarına baktı; sonra döndü; perdenin gerisinden koltuklu bir sandalye çekip getirdi, sandalyeyi yatağın yanına yerleştirdi.

"Oturun, rica ederim. Eşinizin sol kolu felçli. Konuşma yeteneği de şimdilik..." Sözünü tamamlamadan bakışlarını adamın yüzüne kaldırdı: "İki, üç gün sonra durumunda iyiye doğru değişiklik olması ihtimal," diye ekledi.

Adam için durum felçten öteydi; bunca yıl kendisine bağlı olduğu eşinin yüreği, şimdi ince kablolarla başı ucunda duvara pekiştirilmiş rafın üzerindeki sayaç ve radyogram makinelerine bağlanmıştı.

Hemşire krizantem çiçeklerini adamın elinden aldı, perdenin gerisinde gözden kayboldu ve az sonra geri dönerek, adama sandalyeye oturmasına yardım etti. Adam sandalyeye oturunca, çarşafın altından hastanın elini bulup çıkardı.

"Eşinizin elini tutun."

Eşinin eli dalından kopup pörsümüş bir yaprak gibiydi adamın eli içinde.

"Size konuşamaz. Siz konuşun ona. Sizi duyar," dedi hemşire ve tekrar perdenin gerisinde gözden kayboldu. Döner diye bekledi adam; hemşire dönmedi.

Eylemlerin en müşkülü beklemekti.

Beklerken *yoğun bakım* hücresi açık bir ovaya dönüşüyordu adamın gözlerinde. Ovanın yüzünden gölgeler geçip gidiyorlardı ve geçip giden her gölgede ölümü görüyordu adam.

2

... Topların ateşi aralıksız yarım saat sürdü.

İki kilometre uzaktaki tepeye yönelikti ateş. Otoyolun kıyısınca uzayan dar, dibi balçıklı hendeğin içerisinde yatıyorlardı pusuda. Tepe duman içindeydi. Zaman da topların ağır ve boğuk yankılarıyla yüklüydü sanki hâlâ. Ancak dakikalar geçtikçe sessizlik çöküp yerleşiyordu etrafa. Tepenin sessizliği daha bir derindi ve derinliğinde büyük bir bilinmezlik saklıydı.

Ateş kesilince önce biri, onun ardından başkaları başlarını kaldırıp, karşıki tepeye baktılar.

'Bilinmezlik,' dedi içinden teğmen İzmail Tavlı.

Daha geçen yılın baharında kendisini burada, bu hendeğin çamurları içinde dizüstü durarak, karşıki tepeye bakacağını ve tepeyi savunan yoldaşları gibi, ölümü bekleyeceğini kimse, ama hiç kimse bilmiyordu.

Ölüm de mucize değil miydi?

Annesi esti aklına: 'Asıl mucize sensin,' demişti annesi çocukken kendisine.

"Başka çocuklar da mucize mi?" diye sormuştu küçük İzmail.

"Anadan doğan her çocuk mucizedir. Ana çocuğu doğururken çocuk ağlar. Ağrıdan veya korkudan değil, bilmeyerekten hayatta kendisini bekleyen mucizelerin yaratacağı mutlulukla ağlar. Mucizelerin en büyüğü ve en güzeli sevgidir. Sevgiyle doğar anadan çocuk. Ne ki, sonradan dış etkenler..."

Sessizliği yüzbaşı Trafimov'un cıyak sesi böldü.

"Teğmen Tavlı!"

Teğmen ayağa atıldı.

"Dinliyorum yüzbaşım!"

Yüzbaşı başını hendeğin yüz metre uzağındaki meşe ağacının dibinde park edilmiş açık kamyondan yana attı.

"Şu kamyonu al, bir manga askerle tepeye git ve bulabildiğiniz yaralıları buraya getir!"

"Hay hay, yüzbaşım!"

Üç adım uzaklaşmadan duralayıp başını teğmenden yana çevirdi tekrar yüzbaşı Trafimov.

"Kamyonu bırak! Yol tehlikelidir. Yaya gidin. Çavuş Boyko da sizinle gitsin. Tepeye ulaşır ulaşmaz, kamyonu bir tek sürücüyle ben size yollarım."

"Hay hay, yüzbaşım!"

Teğmen Tavlı bir manga askerle tepeye koyuldu.

Gökyüzü alabildiğine yüksek ve maviydi ve mavisini birkaç tutam pamuk beyazı hareketsiz bulut süslüyordu. Ilık ve hafif bir yel esiyordu güneyden. Sessizlik öncesi gibi tedirgin değildi artık ve ovanın ortasınca tepeye doğru ilerleyen teğmen Tavlı'nın askerlerine güzel bir yaz muştularcasına, beyaz kelebekler ve yazın ilk konukları kırlangıçlar

uçuyorlardı dibi balçıklı hendeğin üzerinde. Teğmen dalgındı. Gerçekçesi varlığının en dipteki katında yürüyordu ve yürürken, kendisini bu dünyaya getiren annesini, yurdunu, biraz da kendi istikbalini düşünüyordu.

Yirmi üç yaşındaydı teğmen Tavlı. Çocukluğu çoktan unutulmuş bir bahar gibi gelip geçmişti. Önce orta okul. İki yıl öğretmenlik enstitüsü. Bir yıl öğretmenlik stajı. Sonra da altı aylık subay kursu ve savaş. Varlığının en dipteki katından yüze çıkıp yaşamda insanoğluna layık olan yaşamı yaşayacak mıydı?

Güldü teğmen Tavlı. Ama gülüşünde ne sıcaklık vardı, ne de tatlılık; daha fazla soğuk ve acıydı gülüşü. Varlığının alt katından yüze çıkarsa bile...

Durdu. Başını çevirip arkadan kendisini takip eden askerlere baktı. Çevresine göz gezdirdi. Havada uçuşan kırlangıçlara baktı. Ve *kendisine* baktı. Yüce dünya içinde O; O, bir insan. Silahlı bir insan. Açık ve masmavi göğün altında ölen ve öldüren bir insan. Kuşlar ondan çok daha mutluydular. Tanrı'nın dünyayı yalnızca kuşlara, kelebeklere, çiçeklere bırakması gerekirdi. İnsanıysa...

Derken iki avcı uçağı çıktı üç kilometre uzaktaki ormanın gerisinden; ormanın derinliğinde toplar gürledi; teğmen Tavlı ve askerleri, tırpan yemiş ekinler gibi, yere serildiler.

İki avcı uçağı, meyus cıyırtılar koparark, yolun kıyısınca uzayan hendeğin üzerinden uçtular, göğe yükseldiler ve havada geniş kavisler çizerek, tekrar ormanın gerisinde gözden kayboldular. Etrafa sessizlik çöktü yeniden. Az önce dibi balçıklı hendeğin üzerinde uçuşan kırlangıçlar teğmen Tavlı'nın yarıda kalmış düşüncesini kanatlarına alıp, teğmenin bilmediği bir yere uçtular. Ama ovanın otları arasından olağanüstü boy atmış kırmızı gelincikler üzerinde kanat çırpan beyaz kelebekler kaldılar.

Topların boğuk gümbürtüleri kesilip ovaya sessizlik çöktükten sonra da, uzun bir süre boyu boyunca ve yüzükoyun yere uzalı ve kımıldanmaksızın yattı teğmen. Şakağı altında toprak sıcaktı ve taze ekmek kokuyordu.

Toprağın sıcaklığı ve kokusu, şakağından dağılıp bütün vücudunu kaplıyordu. Kalkmamasıya ömrü boyunca burada, bu ovanın ortasında, yatabilirdi.

'Lânetli dünya,' dedi içinden.

Yok, dünyayı lânetlemiyordu teğmen Tavlı. Yaşamı da lânetlemiyordu. Kendi talihini lânetliyordu belki. Oysa babası bayramlarda küçük İzmail'e bir çift ışıltılı potin, cilâlı kutular içinde bonbon, renkli top satın aldığında, "Sen talihli bir çocuksun," derdi annesi. Şimdiyse...

Başını kaldırdı.

Buradan nereye?

Ellerinde tuttukları aynalarla gökten yardım bekliyorlardı sanki yaralılar tepenin yamacında. Güneş ışınlarının göz kamaştırıcı yansıları içindeydi yamaç; ama asıl tepe sessizdi ve sessizliğiyle, yalnızca ovadan değil, yaşamdan da kopmuş, ıssız ve ölü bir dünyaya çekip gitmiş gibi duruyordu teğmen Tavlı'nın gözleri önünde.

Dizüstü durarak başını arkaya çevirdi, hendeğin kıyısınca üç kilometre uzaktaki ormana doğru uzayan yola baktı. Yol boştu. Yorgun orman derin bir uykuya dalmıştı sanki, çıt çıkmıyordu. Dünya barış içindeydi. Ölüm korkusu terk etmişti teğmen Tavlı'yı. Yaşamak istiyordu. Tanrı'nın yarattığı insana layık yaşamı yaşamak istiyordu.

Çevresine göz gezdirdi.

Güzeldi savaşsız dünya.

Doğruldu, elini kaldırdı ve askerlerden yana dönerek, sesinin olanca gücüyle bağırdı:

"Tepeye!"

Teğmen Tavlı ve onun ardından takım askerleri, koşar adımla tepeye doğru yürüdüler.

Daha tepeye varmadan yolda açık kamyon belirdi.

Biraz ormana doğru ilerledi kamyon, keskin bir buruluşla yoldan çıkıp ovaya saptı, ovanın ortasınca tepeye ilerlemeye başladı. Ormanın kıyısında mevzili makineli tüfekler kısa ve uzun salvolarla ovayı taradılar. Kamyon durmadı; tersine, hızını arttırdı ve tepenin gerisine geçerek, gözden kayboldu. Makineli tüfekler sustular.

Tepenin dibinde durdukları zaman etrafta hüküm süren gizemli sessizliği daha derin bir yeisle hissetti teğmen içinde. Fırtınanın ve sessizliğin, ölümün ve rüyaların âniden donakalmış gölü gibiydi ova.

On iki ceset saydılar yamaçta. Çoğunun kimliği belli değildi. Kimliklerini biri (veya birileri), kendi bahtsızlıklarının hıncını almak istercesine, beyinlerine sıktıkları kurşunlarla silip atmışlardı yüzlerinden. Kimliklerini muhafaza edebilmiş olanlar, kendilerini öldürenlere değil de Tanrı'ya küsmüşler gibi, bakıyorlardı göz çukurlarından fırlamış gözleriyle gökyüzüne. Biri acele ölümü dilemişti sanki, kasketini başından çıkarıp sığ siperin kenarına koymuştu ve kurşun yemeden önce kahkahayla gülmüş olacaktı ki, ağzı alabildiğine açıktı. Bazıları ağlarlarken ölmüşlerdi; ancak gözyaşları gözyaşı değil de kandı; ve yüzlerinde kurumuş kanlar gözyaşları gibi ışıldıyordu güneşin ışınlarında. Ve her birinin yüzünde aynı anlam okunuyordu:

Bitti işkence.

Bitti ekmek kaygısı.

Bitti varolmak kavgası.

Duada gibi, başı göğsüne eğik, durdu teğmen Tavlı. El-

lerine çeki taşları bağlıydı sanki; dakikalar geçtikçe bütün vücudunu yere, yerin dibine çekiyordu elleri. Ama ayaklarının altında toprak kaskatıydı ve toprak, kurşunlarla öldürülmüş olanları kendi içine alamayacağı gibi, onu da alamazdı. Üstelik teğmen Tavlı ölü değildi.

Başını kaldırdı, cesetlerin başları uçlarında dikili duran askerlere baktı. Onlar da canlıydılar.

Başını çevirip tepenin kuzey yamacı dibinde duran kamyona baktı. Kamyonun sürücü mahallinde oturan sürücüye, 'Burada yapılacak bir iş yok senin için,' diye seslenesi geldi, nedense seslenmedi. Sürücünün kendisi seslendi teğmen Tavlı'ya:

"Kaç yaralı buldunuz?"

Teğmenin yerine çavuş Boyko yanıtladı sürücünün sorusunu:

"Yaralı yok! Tümü ölü!"

Sürücü motoru işletti. Gaza basmıştı ki, teğmen Tavlı sürücüyü ve motoru susturdu:

"Dur!"

"Ne var, teğmenim?"

"Bekle! Cesetleri de kamyona alacağız."

Sürücü kamyondan yere atladı.

"Acele edin ama, düşmanın topları yeniden ateş etmeye başlarsa, bizim cesetlerimizi kamyona alacak kimse kalmaz bu tepede. Cesetleri buraya gömemez misiniz?"

Bu kez de çavuş Boyko yanıtladı sürücünün sorusunu:

"Gömemeyiz. Teğmen cesetlerin insanca, insana layık cenaze töreniyle gömülmelerini istiyor."

"Daha neler!"

Sözünü tamamlamadı sürücü. Askerlerin de onun zırıltısını dinlemeye iştahları yoktu ki, sığ siperler içinde yatan cesetleri sırtlarına alıp kamyona taşımaya koyuldular. Yalnız teğmen Tavlı olduğu yerde kaldı.

Bir, sadece bir tek top gürledi ormanın derinliğinde.

Teğmen kımıldanmadı. Güneşin ışınlarını yansıtan ama içi ışınsız ve kaskatı taştan bir gövde gibi duruyordu tepede. Parmaklarını avucunun içine toplayıp yumruk yaptı. Öfkesini dökebilse içinin yumuşayıp rahatlayacağını hisseder gibi oldu ve sıkılı yumruğunu ormana doğru kaldırdı. "Siktir git, köpeoğlu!" dedi sıkılı dişleri arasından. Küskündü. Herkese. Tanrı'ya da. Ama en çok kendine, kendi güçsüzlüğüne küskündü. Onun yaşamını yöneten Tanrı değildi, güçtü. Dünya güçlü olanların dünyasıydı.

Başını göğsüne eğdi tekrar, ayaklarının dibindeki kuru toprağa baktı. 'Hoş, dünya güçlülerin de değil,' dedi içinden; 'Fırtına diner, suskunluk dağılır, özlemler söner. Ama dünya kalır. Sen ister güçlü, ister güçsüz ol, senin için yaşam dediğin yalnızca mesafedir; mesafeden başka bir şey değildir,' dedi içinden teğmen ve dönerek, tepeden indi.

Açık kamyonun üzerine sırtüstü diziştirilmiş cesetler kimliklerini yeniden bulmuşlardı sanki, yüzleri ışıl ışıldı güneşin ışınlarında.

Teğmen Tavlı sürücüye, tepeye geldiği çizgi üzerinden, kamyonu hızla sürmesini emretti.

Sürücü gaza bastı.

Kamyon tepeden yüz metre uzaklaşınca askerler, biribirlerinden on metre arayla, yolun kıyısındaki hendeğe doğru yürüdüler yine koşar adımlarla. Yalnız teğmen acele etmiyordu. Oysa korkuyordu ölümden. Gerçekçesi ölümden korkmuyordu, ölümün yakınlığından korkuyordu. Nasıl korkmasındı, gençti; ne kızları sevmişti, ne de seviyi özleyen güzel kadınlara sunmuştu genç bedenini ve erkekliğini. Ölüm onun uzağında olsaydı korkmazdı belki teğmen ölümden.

Başını kaldırdı.

Kamyon yoldaydı. Yüzbaşı Trafimov da yoldaydı. Sürücüyle konuşuyordu. 'Kaç yaralı getirdiniz?' diye soruyordu herhalde sürücüye.

Teğmen Tavlı adımlarını sıklaştırdı; sürücünün yerine kendisi yanıtlamak istiyordu yüzbaşı Trafimov'un sorusunu. 'Ölü yok, yüzbaşım, tümü yaralı. Ama yaralı olmayan kim bizim yurdumuzda,' demeyi ah ne kadar da istiyordu teğmen Tavlı.

Sürücüyle konuşmasını kesmiş, açık ovada kendisine yakınlaşan teğmene bakıyordu şimdi yüzbaşı. Teğmen ovayı geçip karşısında durunca, 'Korkmadınız mı?' diye soracaktı yüzbaşı Trafimov. 'Korkmaz olur muyuz? Ovanın ortasındaydık, kurşunlar yağıyordu üstümüze. Yalnızca ölü veya deli olan bir insan korkmaz ölümden. Ölesiye yorgun bir eşek bile korkar ölümden, yüzbaşım,' diyecekti teğmen, yüzbaşı Trafimov'un karşısında durunca.

Yola çıktı.

Yüzbaşı Trafimov teğmen Tavlı'ya, teğmen Tavlı yüzbaşı Trafimov'a doğru yürüdü ve biribirlerine on adım kala durdular. Sertlik konmuştu yüzbaşının yüzüne. Teğmeni baştan tırnağa süzdü; iki adım teğmenden yana attı; havada eliyle teğmenin yüzünü aramıştı galiba, bulamayınca elini kendi kalçasına vurdu.

"Sana verdiğim emri tekrarla bana," dedi yüzbaşı Trafimov olduğu yerden.

Bir manga askerle tepeye koyulmadan önce, yüzbaşının kendisine verdiği emri tekrarladı teğmen Tavlı:

"'*Tepede bulabildiğiniz yaralıları getir*'di emriniz!"

"Yaralılar nerde?"

"Tepeyi savunan askerler arasında yaralı bulamadık."

"Yaralı bulamadınız ha!"

"Bulamadık, yüzbaşım."

"Yaralı bulamayınca cesetleri getirdin buraya, öyle mi?"

"Tamam, yüzbaşım!"

"Neden?"

Teğmenin yüzüne müsamahasız bakışından nedenini bilmek istemediği aşikârdı; gene de aynı soruyu tekrarladı yüzbaşı Trafimov:

"Neden?"

Teğmenin ağız açmasına zaman kalmadan uzak ve ağır bir uğultu duyuldu. Yüzbaşı bakışlarını uğultunun çıktığı yöne kaldırdı. Uğultu sürekliydi ve gitgide yoğunlaşıyordu. Az sonra uçaklar belirdi havada.

Bombardıman uçaklarıydı. Batıdan doğuya uçuyorlardı. Yolda yüzbaşı ve teğmen, hendeğin dibinde askerler, bombardıman uçaklarına dalmışlardı.

Uçaklar uzaklaşa uzaklaşa uğultuları işitilmez olunca, yüzbaşı Trafimov teğmenin yanından geçti, geçerken buz gibi soğuk bir bakışla süzdü teğmeni, ama fazla ses etmedi; kamyonun tamponu üzerine tırmandı, cesetlere baktı; uzunca bir süre baktı; sonra yola atladı ve meşe ağacının yüz metre uzağında biriken bölük askerlerine doğru yürüdü. Az uzaklaşınca duralayıp başını teğmenden yana çevirdi.

"Cesetleri hendeğe atınız!"

Başını kaldırdı teğmen. Yüzbaşı Trafimov'a bir şeyler söyleyecekti. Ama ne? Yüzbaşının hiç duymadığı bir şey söyleyecekti. Ama ne? Sadece, 'Hay hay yüzbaşım!' demesi gerekiyordu belki, havada geniş kavisler çizerek uçan

bir
iki
üç

kırlangıç ilişti gözlerine.

Kırlangıçlar yüksekte ve hendeğin hayli uzağında uçuyorlardı; ama arada hendeğe yakınlaşıyor, yakınlaşınca kavis sınırlarını daha da genişleterek, hendekten uzaklaşıyorlardı.

Gözlerini kırlangıçlardan ayırmaksızın askerlere yola çıkmalarını, sürücüye de kamyonu hendeğin kıyısına sürmesini emretti teğmen Tavlı.

Önce askerler çıktılar yola. Sürücü kamyonu yolun kenarına yanaştırdı. Askerler kamyonun üzerine tırmandılar. Tümü teğmene bakıyor, teğmen Tavlı'nın emrini bekliyorlardı. Teğmen susuyordu. Konuşmasına gerek yoktu; her birinin kolundan ve bacaklarından tutup, cesetleri balçıklı hendeğin dibine attılar.

Kamyon ve kamyonda askerler, meşe ağacının ötesinde biriken bölüğe doğru hareket etti, teğmen Tavlı olduğu yerde kaldı. Düşünmüyordu.

Yok, düşünüyordu.

Bir çocuk gibi omuzunda ağlayabileceği annesini düşünüyordu. Şimdi annesi burada olsaydı, *anadan doğan her çocuk mucizedir; ana çocuğu doğururken çocuk ağlar; korkudan veya ağrıdan değil, bilmeyerekten kendisini hayatta bekleyen mucizelerin yaratacağı mutlulukla ağlar,* diyebilir miydi acaba?

Hendeğin kıyısında durdu.

On iki cesedi acelece atmışlardı kamyondan, çoğu yüzüstü ve rasgele yatıyordu hendeğin dibinde.

Başını kaldırdı. Az önce hendeğin üzerinde uçuşan kırlangıçları aradı. Kırlangıçlar yoktular görünürde. Yumruğunu sıktı. Bu kez kime küfredeceğini bilmiyordu. Ova, karşıki orman, ayaklarının ucundaki hendek, üç kilometre uzaktaki tepe derin bir sessizlik içindeydi; dönerek meşe ağacının az uzağında biriken bölük askerlerine doğru yürüdü teğmen Tavlı.

3

Eşinin elini değil de yüreğini okşuyordu sanki. Okşarken "Korkma," dedi yavaş, fısıltılı bir sesle; "Korkma, benden başka kimse tanımıyor seni; ben seni hiç incitmediğim gibi, başka biri de incitmeyecek seni."

Gözleri alabildiğine açıktı hâlâ eşinin ve boş bir bakışla hücrenin tavanına bakıyordu. Ama kendisini duyduğundan kuşkulanmıyordu adam. Konuştukça ova ve ovanın yüzünden geçen gölgeler siliniyor, gölgeler silindikçe içi yatışıyordu adamın. Oysa biliyordu, hastanedeydi; hasta eşinin yanındaydı. Ama gerçek değildi şu anda gördükleri, geçici bir rüyaydı. Beyaz çarşafın altında yatan eşi de gerçek değildi, eşinin gölgesiydi belki. Geçecekti rüya. Geçince normal ve her günkü yaşamı içinde bulacaktı kendisini.

Günün bu saatinde evinden çıkardı adam; evinin az uzağındaki parkta yarım saat kadar gezinirdi. Evinden çıkarken, "Akşam gazetesini almayı unutma," derdi eşi. Unutmazdı. Oysa nadir okurdu gazeteyi eşi. Gazetelerde iç açıcı, sevindirici çok bir şey yoktu ki okusundu. Terör eylemleri ve dünyanın uzak bir yerinde iç savaşlarla ilgili bir iki kısa haber; geride kalan sayfalar baştan uca seks, pop müziği, dedikodu ve ticarî reklâmlarla yüklüydü. Gene de gazetesiz edemiyordu; gerçekçesi *bulmacasız* edemiyordu.

Akşamları beraberce çözerlerdi *bulmacayı*. Sonra kitap okurlardı. Eşi klasik yazarların romanlarını okumayı severdi: Balzac'ı, Dostoyevski'yi, Kipling'i. Adam da. Ama adam daha yenilerden, fazlasıyla modern klasiklere tutkundu. Henry Miller, Gunter Grass, John Updike gibi. Yan yana iki koltuğa oturup okurlardı; çoğu zaman biribirinin ellerini tutarak. Özellikle John Updike soydan yazarların romanlarını okurken eşinin çıplak kolunu okşardı. Elini eşinin kolu üzerinden yukarıya götürürdü, ince ve kısa yenli bluzunun